WIADOMOŚCI EKOLOGICZNE

TOM XVII 1971 ZESZYT 4

WIADOMOŚCI HYDROBIOLOGICZNE*

20 lat Stacji Hydrobiologicznej w Mikołajkach (1951–1971)

Druga wojna światowa spowodowała ogromne spustoszenia w polskiej hydrobiologii. Z rąk okupanta zginęło wielu najwybitniejszych hydrobiologów, uległo także zniszczeniu wiele ośrodków naukowych zajmujących się hydrobiologią, w tym i jedna z dwóch zorganizowanych przed wojną stacji hydrobiologicznej, Stacja Wigierska. Druga natomiast, Poleska Stacja Biologiczna w Pińsku, na skutek powojennej korektury granic znalazła się na terytorium Związku Radzieckiego. Dzięki przyłączeniu do Polski ziem północnych i zachodnich wzrosła znacznie powierzchnia naszych wód śródlądowych. Z jednej strony dał się więc odczuć brak przedwojennej dojrzałej kadry naukowej i zniszczenia materialne, z drugiej zaś strony rysowały się perspektywy wielokierunkowej działalności na odzyskanych terenach i bujnego rozwoju nauki w powojennej Polsce. W tej sytuacji ówczesne władze naukowe podjęły decyzję o uruchomieniu, w ramach Instytutu Biologii Doświadczalnej im. M. Nenckiego, nowej stacji hydrobiologicznej usytuowanej w centrum Pojezierza Mazurskiego, stacji, która byłaby kontynuatorką tradycji Stacji Wigierskiej. Uzyskano zgodę odpowiednich czynników i zaproponowano Andrzejowi Szczepańskiemu, ówczesnemu asystentowi Zakładu Zoologii Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego, podjęcie trudu znalezienia odpowiedniej lokalizacji oraz pomieszczeń dla zorganizowania nowej stacji. Wybór padł na Mikołajki koło Mrągowa. Wybrany teren wraz z budynkami użytkowany był w tym czasie przez Akademickie Zrzeszenie Sportowe. Załatwiono przejęcie obiektu dla Instytutu Biologii Doświadczalnej i we wrześniu 1951 r. Stacja rozpoczęła działalność w pustych i zupełnie nie przystosowanych do pracy naukowej pomieszczeniach. Początkowo więc możliwości badawcze były niewielkie, ale z biegiem lat, dzięki dużemu talentowi organizacyjnemu, zapałowi i uporowi dr Andrzeja Szczepańskiego, udało się jemu i jego żonie, dr Wandzie Szczepańskiej, zgromadzić niezbędne wyposażenie laboratoryjne i terenowe, łodzie itp., umożliwiające normalne funkcjonowanie Stacji. Na Stacji udostępniono miejsca do pracy hydrobiologom z innych instytucji (m. in. prof. M. Gieysztorowi i jego współpracownikom z Uniwersytetu Warszawskiego). Zaczęto także organizować kursy hydrobiologiczne dla studentów starszych lat biologii oraz dla młodszych pracowników naukowych. W latach 1952—1953 zorganizowano dwa takie kursy. Poza działalnością dydaktyczną Stacja była organizatorem trzech sympozjów: dwóch poświęconych metodyce badań fauny, jednego — dynamice wód w jeziorach. W początkowym okresie działalność naukowa Stacji koncentrowała się wokół zagadnienia bilansu energetycznego jezior i jego biologicznych konsekwencji. Prowadzono również prace nad poznaniem warunków środowiskowych, skła-

---

* Biuletyn Polskiego Towarzystwa Hydrobiologicznego — Nr 36 (kontynuacja „Wiadomości Polskiego Towarzystwa Hydrobiologicznego"); redagują: E. Pieczyński i J. I. Rybak.

dem gatunkowym i liczebnością flory i fauny jezior Pojezierza Mazurskiego, a również i pojezierzy sąsiednich. W następnych latach zwiększyła się liczba pracowników naukowych Stacji i rozszerzyła problematyka badań, obejmując m.in. zagadnienie dróg oddziaływania na biocenozę jeziorną przez przebudowę środowiska, zagadnienie zmienności sezonowej w występowaniu *Trichoptera* w różnych środowiskach jeziornych oraz zagadnienie wpływu zlewni na jezioro. W latach sześćdziesiątych zajmowano się również zagadnieniem roli trzciny w gospodarce jeziora, problemami fitosocjologicznymi makrofitów jeziornych i dynamiką występowania fitoplanktonu jeziornego.

W 1960 r. Instytut Biologii Doświadczalnej zrezygnował z prowadzenia Stacji i decyzją władz PAN włączono ją do Instytutu Ekologii PAN. Stacja w tym czasie w większym niż dotychczas stopniu stała się bazą terenową dla dojeżdżających pracowników naukowych Instytutu Ekologii i Uniwersytetu Warszawskiego, jak również innych placówek, oraz dla studentów wykonujących na terenie Stacji prace magisterskie.

W 1965 r. w ramach Instytutu Ekologii PAN powołano Dział Limnologii Stosowanej, którego organizatorem został dotychczasowy kierownik Stacji, dr Andrzej Szczepański. Wraz z nim do nowej placówki odeszli dwaj pozostali pracownicy naukowi Stacji. Stacja została włączona do Działu Hydrobiologii Instytutu Ekologii i zmieniła charakter, stając się głównie bazą terenową dla pracowników Działu

Fot. J. I. Rybak

Fig. 1. Główny budynek laboratoryjny Stacji (w głębi) i laboratorium Działu Limnologii Stosowanej (na pierwszym planie)

Hydrobiologii, a w znacznej mierze także dla pracowników Zakładu Hydrobiologii Uniwersytetu Warszawskiego i innych instytucji. Jedynie pracownia środowiskowa Stacji, poza działalnością usługową dla potrzeb pracowni biologicznych Działu Hydrobiologii, prowadzi własne badania naukowe nad chemizmem jezior oraz zagadnieniem wymiany niektórych biogenów między wodą a osadami dennymi jezior.

Stacja dysponuje pracowniami (fig. 1), specjalnymi pomieszczeniami laboratoryjnych (pokoje-chłodnie, pokój do spalań itp.) oraz warsztatami: mechanicznym, elektrycznym i stolarsko-szkutniczym. W warsztatach Stacji powstało wiele prototypowej aparatury terenowej i laboratoryjnej służącej zarówno do ilościowych badań flory i fauny wodnej, jak też do terenowych i laboratoryjnych eksperymentów nad czynnikami i mechanizmami decydującymi o liczebności, biomasie i produkcji

różnych organizmów. Znaczną jej część stanowią oryginalne rozwiązania konstrukcyjne pracowników Instytutu Ekologii i Uniwersytetu Warszawskiego. Stacja dysponuje również pomieszczeniami hotelowymi (fig. 2), z których część jest czyn-

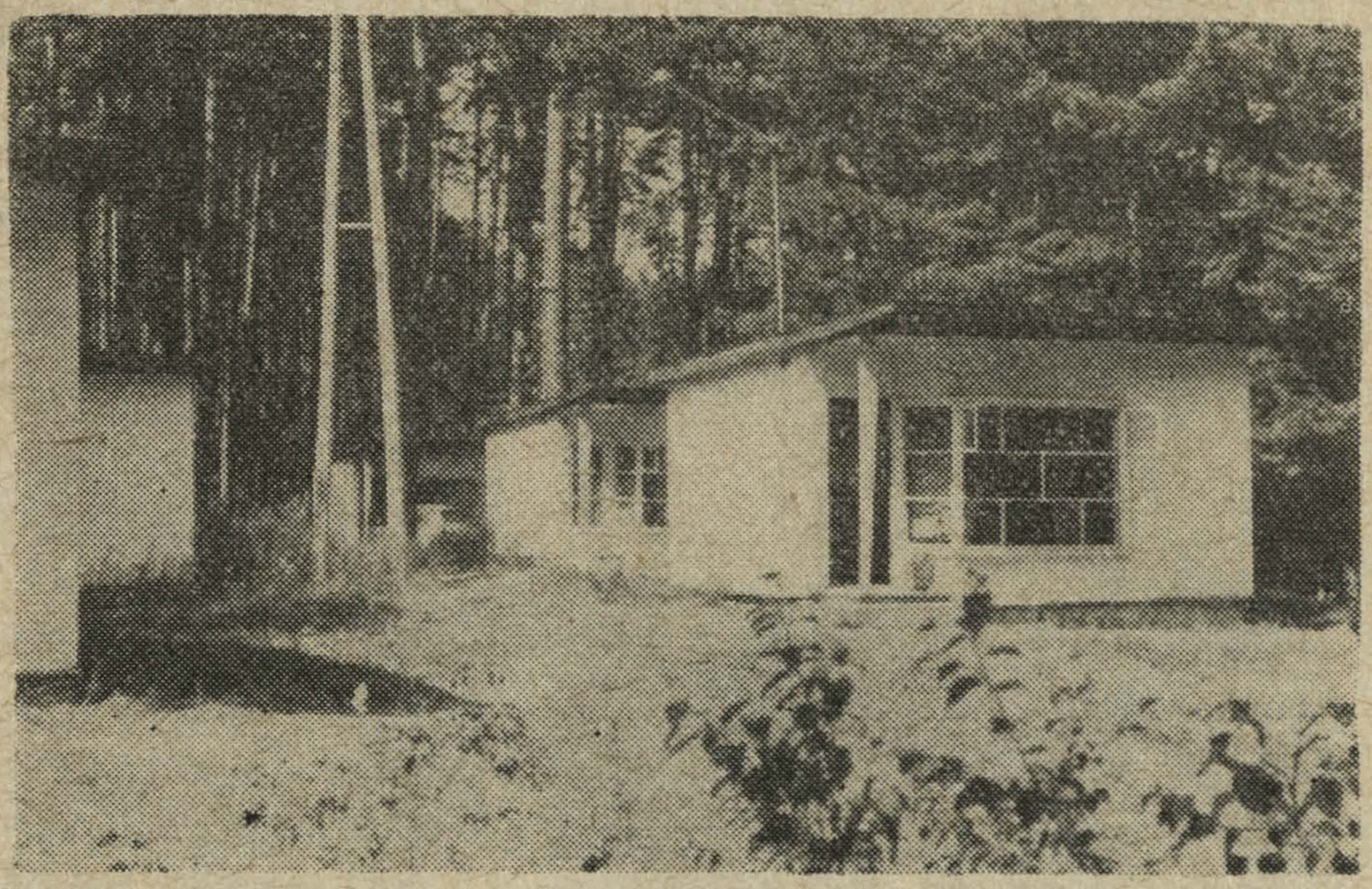

Fot. J. I. Rybak

Fig. 2. Letnie domki mieszkalne

na przez cały rok, oraz prowadzi stołówkę. Do prac terenowych służą 4 jednostki pływające z silnikami wbudowanymi na stałe (fig. 3), kilka łodzi wiosłowych z sil-

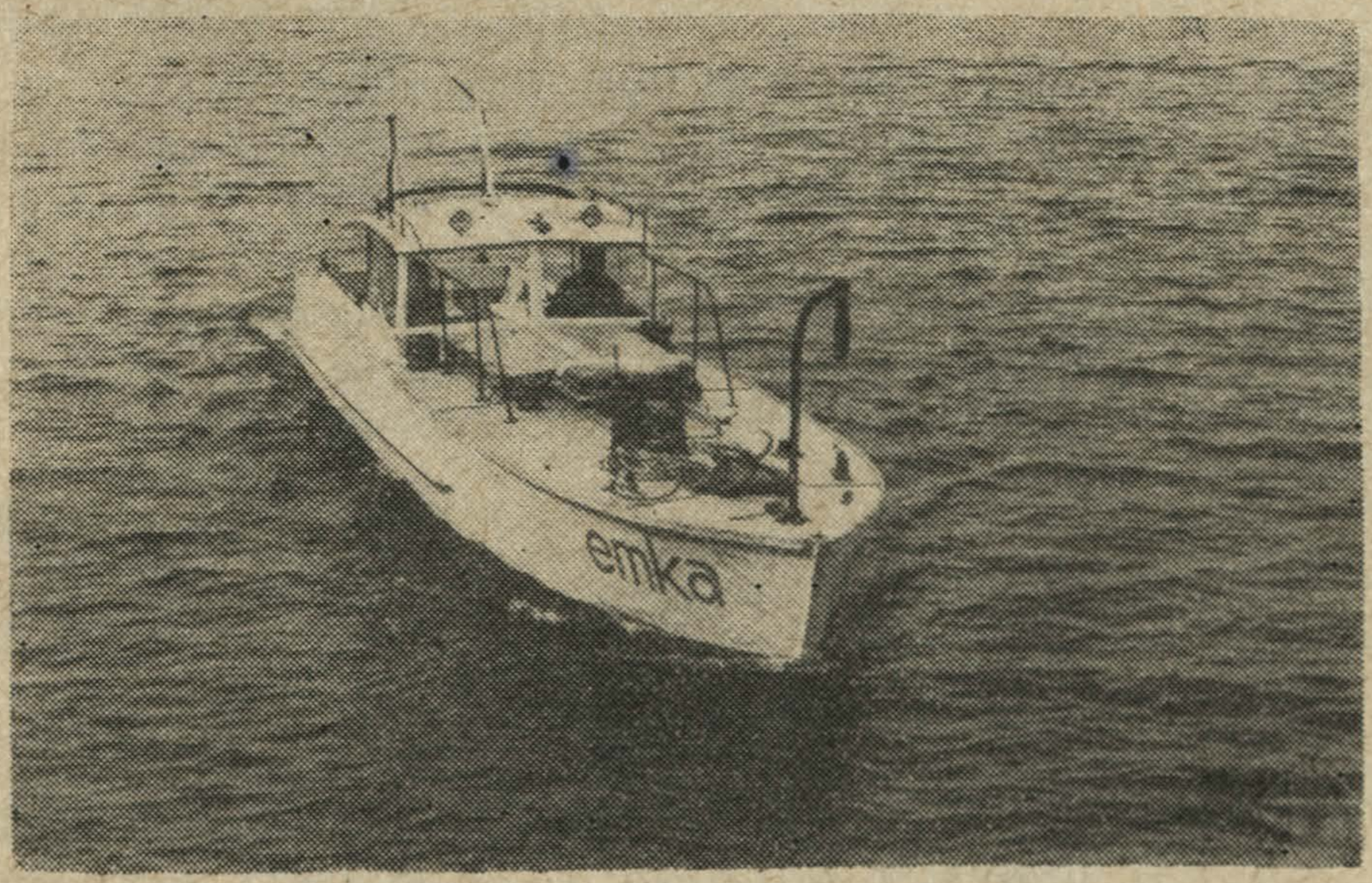

Fot. J. I. Rybak

Fig. 3. Jedna z łodzi motorowych

nikami przyczepnymi oraz barka bez napędu, w której znajduje się pracownia i pomieszczenia mieszkalne. Ponadto Stacja ma statek-laboratorium (fig. 4), w którym poza pracownią znajduje się pomieszczenie mieszkalne dla 5 osób. Służy on do badań ekspedycyjnych i jako jednostka szkoleniowa dla studentów.

Z usług Stacji, poza pracownikami Instytutu Ekologii PAN i Zakładu Hydrobiologii Uniwersytetu Warszawskiego, korzystają również pracownicy innych in-

stytutów krajowych i zagranicznych. W sumie w okresie letnim z usług Stacji korzysta ok. 100 osób. Poza sezonem okresowo Stacja zapewnia pomoc techniczną ekspedycjom badawczym. Na terenie Stacji i przy jej technicznej pomocy prowadzi się intensywną działalność dydaktyczną. W oparciu o Stację wykonano wiele prac magisterskich i doktorskich. W okresie letnim prowadzi się też indywidualne praktyki studenckie (m.in. z mikrobiologii wody) oraz tzw. kursopraktyki z hydrobiologii dla studentów biologii różnych uniwersytetów, obejmujące łącznie ok. 40 osób rocznie. W 1969 r. zorganizowano na terenie Stacji (wspólnie z Zakładem Hydro-

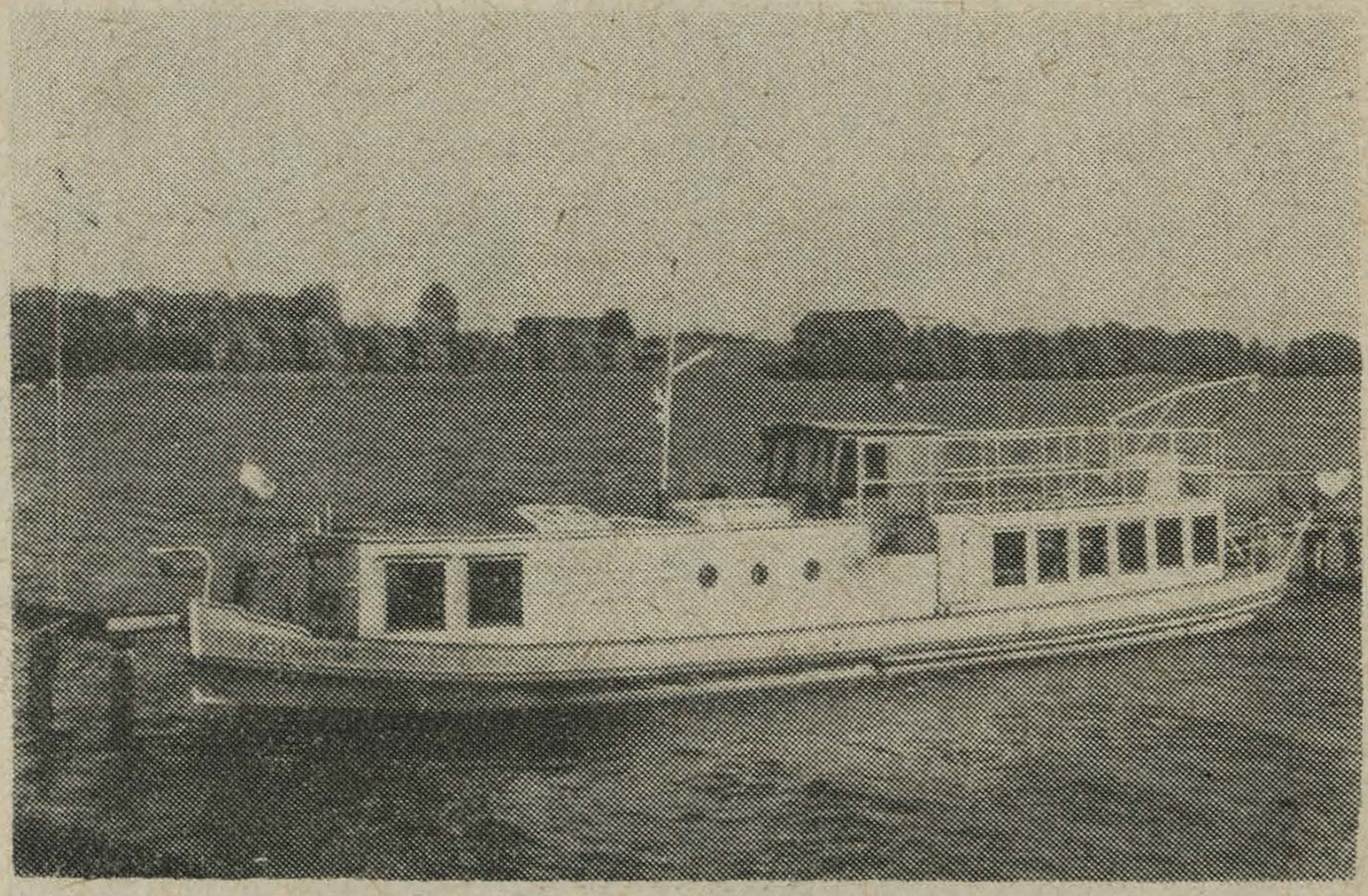

Fot. J. I. Rybak

Fig. 4. Statek-laboratorium „Kopernik"

biologii Eksperymentalnej Instytutu Biologii Doświadczalnej im. M. Nenckiego PAN) kurs metod badania bioenergetyki i produktywności organizmów wodnych i ich zespołów, przeznaczony dla pomocniczych pracowników naukowych szeregu instytutów.

Podobnie jak w okresie międzywojennym Stacja Wigierska, tak obecnie Stacja Hydrobiologiczna w Mikołajkach jest największą stacją jeziorową w Polsce, służącą dynamicznie rozwijającej się polskiej hydrobiologii.

J. I. Rybak